
IV.

STAJALIŠTA

I IZJAVE

SVETE

STOLICE

Za analizu utjecaja vjerskih zajednica na ljudska prava žena pri Ujedinjenim narodima Louise Chappell odabrala je tri konferencije: Četvrtu međunarodnu konferenciju o ženama, održanu u Pekingu 1995. godine, Rimsku konferenciju, održanu radi ratifikacije Međunarodnog kaznenog suda 1998. godine i konferenciju Peking +5 iz 2000. godine, održanu u New Yorku. Prema njezinoj analizi, pojam rod bio je u središtu pozornosti na prvim dvjema konferencijama, a seksualna orijentacija, premda se o njoj raspravljalo i na njima, kao ključno pitanje pojavila se na konferenciji Peking +5.¹⁵⁰ Prihvati li se važnost tih triju konferencija za uvrštenje izraza rod i seksualna orijentacija u dokumente Ujedinjenih naroda, stajališta i izjave Svete Stolice o rodu i spolnoj orijentaciji na tim konferencijama mogu pomoći pri traženju odgovora na pitanje poistovjećuje li Sveta Stolica rod s homoseksualnošću, odnosno, definira li rod kao „šifru za homoseksualnost“ i ako to čini, s kojom argumentacijom. Ovdje će posebna pozornost bit posvećena analizi stajališta i izjava Svete Stolice na pekinškoj konferenciji iz 1995., jer je na njoj Sveta Stolica dala temeljnu izjavu o svome stajalištu i određenju roda, koju na drugim konferencijama i u drugim dokumentima nakon te konferencije uglavnom ponavlja.

4.1. ČETVRTA MEĐUNARODNA KONFERENCIJA O ŽENAMA U PEKINGU

Riječ *rod* pojavila se i ušla u dokumente Ujedinjenih naroda na Međunarodnoj konferenciji o stanovništvu i razvoju (International Conference on Population and

¹⁵⁰ Opširnije o tome u članku: Louise CHAPPELL, Contesting Women's rights: The Influence of Religious Forces at the United Nations. Refereed paper to the Australasian Political Studies Association Conference University of Adelaide (29. 9. – 1. 10. 2004.), na: http://www.adelaide.edu.au/apsa/docs_papers/Others/Chappell.pdf (11. 10. 2010.).

Development – ICD) u Kairu 1994. godine, ali se o njoj tada nije raspravljalo. Katolička spisateljica i protu-rodna aktivistkinja Dale O’Leary svjedoči da su katolički delegati iz pokreta za obitelj bili toliko zaokupljeni pitanjem seksualnih i reproduktivnih prava, da nisu obratili pozornost na četvrto poglavlje *Programa djelovanja (Program of Action)* naslovljeno *Gender Equality, Equality and the Empowerment of Women*. U tome se poglavlju zahtijevalo da žene jednako sudjeluju i budu jednako zastupane na svim razinama političkog procesa i javnoga života te „rodnu ravnopravnost u svim sferama života, uključujući obitelj i zajednički život“.¹⁵¹ Prema O’Leary, delegati za obitelj nisu u toj formulaciji vidjeli opasnost, jer su je shvatili u duhu svoga poimanja ravnopravnosti te su tako omogućili da pojam rod uđe u dokumente Ujedinjenih naroda.¹⁵²

Pojam rod bio je predmetom rasprave nakon kairske konferencije, u vrijeme priprema Četvrte međunarodne konferencije o ženama u Pekingu 1995. godine. Izaslanstvo Svete Stolice i neke islamske zemlje usprotivili su se uporabi toga pojma.¹⁵³ Prijepor je bio toliko snažan, da je Povjerenstvo o položaju žena, koje je pripremalo Konferenciju, na devetnaestom zasjedanju osnovalo Informal contact group (Neformalnu kontaktnu skupinu) koja je dobila zadatak doći do zajedničkog prihvaćanja općeg značenja roda i o tome podnijeti izvješće u Pekingu. Skupina se sastala dva puta (16. i 31. svibnja) i donijela *Izjavu* prema kojoj riječ rod: 1. ima biti rabljena i shvaćena u svojoj redovitoj, općenito prihvaćenoj uporabi kao i na brojnim drugim forumima i konferencijama Ujedinjenih naroda; 2. nema nikakvih indikacija da bi u Platformi za djelovanje bilo mišljeno bilo koje drugo značenje riječi ili konotacije riječi, različito od već prihvaćene uporabe.¹⁵⁴ Pojam rod je ušao u *Program djelovanja* Konferencije a da nije razjašnjeno što znači *općenito prihvaćena uporaba*.

Na temelju analize uporabe pojma rod u *Platformi za djelovanje (Platform for Action)* konferencije u Pekingu, povjesničarka Joan W. Scotta zaključuje da u tom dokumentu nema ničega što odudara od shvaćanja da je rod

151 Navod prema: Dale O’LEARY, *The Gender Agenda*, 65.

152 Usp. *isto*.

153 Usp. Louise CHAPPELL, *Contesting Women’s rights: The Influence of Religious Forces at the United Nations* 12-14.

154 Usp. UNITED NATIONS, *Report of the Informal Contact Group od Gender*, (7. 7. 1995.), na: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:RIhZB7O-pn4J:www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/off/al-2.en+report+of+the+informal+contact+group+on+gender&cd=1&hl=hr&ct=clnk&gl=hr> (22. 10. 2010.). O tome piše i: Joan WALLACH SCOTT, *Rod i politika povijesti*, 9-10.

jednostavno *način upućivanja na žene i muškarce*. Prema njezinoj analizi, rod se spominje oko 200 puta, većinom jednostavno kao zamjena za riječ žene. Govori se o *rodnoj ravnopravnosti*, to jest o *ravnopravnosti između žena i muškaraca*; o rodnoj uravnoteženosti, to jest o pravednom prikazivanju svakoga spola; o „potrebi za ‘svjesnošću o rodu’“¹⁵⁵ pod čime se razumijeva svijest da politika utječe različito na žene i muškarce. Konferencija poziva izvršne organe državnih vlasti i nevladine organizacije da u svim programima primijene na rod najšire prihvaćen način razumijevanja kako bi se prije donošenja odluka mogla provesti analiza njihova utjecaja i na žene i na muškarce, odnosno, da se statističke podatke razloži prema spolu. To govori, prema Joani Scott, da je pojam rod naznačio početak promjene u nekim tradicionalnim ulogama žena i muškaraca, ali da sama uporaba pojma nije imala nijednu od razornih odlika kojih su se toliko plašili njegovi kritičari. Rod je u *uobičajenoj uporabi* „postao istoznačnica za razlike među spolovima, i one pripisane i one ‘prirodne’“¹⁵⁶

Po završetku Četvrte međunarodne konferencije o ženama u Pekingu Sveta Stolica je donijela *Izjavu o ogradama i stavovima u odnosu na dokumente konferencije* a u sklopu te Izjave i *Izjavu o tumačenju pojma „rod“ delegacije Svete Stolice*. Prema *Izjavi o tumačenju pojma „rod“* Sveta Stolica prihvaća da se pojam rod shvaća prema „uobičajenoj uporabi“ riječi u Ujedinjenim narodima, ali donosi i vlastito shvaćanje. Rod je za Svetu Stolicu utemeljen na biološkom spolnom identitetu, ženskom ili muškom.¹⁵⁷ Sveta Stolica poziva se na *Platformu za djelovanje (Platform for Action, br. 193, c)*, koja jasno govori o „oba roda“ te time „isključuje nejasna tumačenja temeljena na svjetonazorima prema kojima se seksualni identitet može beskonačno prilagođavati novim i različitim svrhama“.¹⁵⁸

Premda se rod za Svetu Stolicu bitno temelji na biološkom spolnom identitetu, Sveta se Stolica u *Izjavi* ograđuje „od biološko determinističkoga shvaćanja da su sve uloge i odnosi između dva spola fiksirani u jedinstvenom statičnom obrascu“.¹⁵⁹ Pritom se poziva na *Pismo ženama* Ivana Pavla II. u kojem papa inzistira na „različitosti i komplementarnosti žene i muškarca“, ali i pozdravlja preuzimanje novih uloga od strane žena, naglašavajući da „kulturno

155 Joan WALLACH SCOTT, *Rod i politika povijesti*, 11.

156 *Isto*, 10-11.

157 Usp. Holy See's Final Statment at Women's Conference in Beijing, na: <http://www.its.caltech.edu/~nmcenter/women-cp/beijing3.html> (4. 7. 2010.).

158 *Isto*.

159 *Isto*.

uvjetovanje u znatnoj mjeri može biti prepreka napredovanju žena te poziva muškarce da potpomažu pri ‘velikom procesu oslobođenja’ (*Pismo ženama*, br. 6)¹⁶⁰. U *Izjavi* se navodi da se „iznijansirani pogled Crkve“, koji u *Pismu ženama* predstavlja Ivan Pavao II., sastoji u tome da se „također može uvažavati da postojanje određenih različitosti u ulogama ni na koji način nije štetno za žene, pod uvjetom da ta različitost nije rezultat proizvoljnog nametanja, nego izraz onoga što je specifično za muškarca odnosno ženu.“¹⁶¹

Sveta Stolica, dakle, ne odbacuje uporabu pojma rod, ali mu daje vlastito tumačenje. Prema tome tumačenju, vezivanje i ograničavanje roda biološkim spolnim identitetom, ženskim i muškim, ima svrhu isključivanja bilo kakve mogućnosti spolne polimorfности i očuvanje komplementarne heteroseksualnosti ali ne i opravdanje biološkog determinizma. Izričito se ograđuje od biološkoga determinizma i priznaje mogućnost kulturnih utjecaja. Premda ostaje pitanje može li se razlika između žena i muškaraca u komplementarnom modelu osloboditi biološkoga determinizma i hijerarhijskoga vrednovanja, važno je uočiti da Sveta Stolica u *Izjavi* dopušta mogućnost propitivanja utjecaja kulture na definiranje muških i ženskih uloga te da ne poistovjećuje rod s homoseksualnošću. Inzistiranje na dva roda moglo bi se shvatiti i kao zaštita od interseksualnosti i transseksualnosti, ne samo od homoseksualnosti.

Suzdržanost Svete Stolice u odnosu na homoseksualnost sadržana je u *Izjavi o ogradama i stajalištima u odnosu na dokumente Konferencije* (br. 9 i 10) i ne spominje se u *Izjavi o tumačenju pojma „rod“*. Primjedbe se odnose na „cijelo poglavlje IV. Odjeljka C“, koje govori o zdravstvu.¹⁶² Razlog tomu je što Sveta Stolica smatra kako taj odjeljak posvećuje posve nesrazmjenu pozornost seksualnom i reproduktivnom zdravlju u odnosu na druge zdravstvene potrebe žena, uključujući obolijevanje i smrtnost majki. Sveta Stolica ne prihvaća nejasnu terminologiju koja se tiče nekvalificirane kontrole seksualnosti ili plodnosti, naročito ako se to može tumačiti kao društveno odobrenje pobačaja ili homoseksualnosti. Da se pod nejasnom terminologijom ne misli na rod jasno je iz br. 10, u kojem se precizira da Sveta Stolica problematičnim smatra

160 *Isto.*

161 *Isto.*

162 Sveta Stolica postavila je „opću ogradu na cijeli odjeljak“ i traži „da ta opća ograda bude zabilježena u poglavlju“. U *Izjavi* se ipak ističe da rezerve na taj članak ne znače nikakvo umanjivanje zauzimanja Svete Stolice za promidžbu zdravlja žena ili djevojaka. Usp. *isto.*

izraz „kontrola seksualnosti“ jer sumnja da bi se mogao protumačiti kao „pristanak na spolne odnose izvan heteroseksualnog braka“.¹⁶³

Sažimajući izjavu Svete Stolice s Četvrte konferencije žena u Pekingu, može se zaključiti da Sveta Stolica izražava sumnju prema pojmu rod i da pokušava spriječiti njegovu unošenje u završne dokumente. Kad je pojam ipak prihvaćen, daje svoje tumačenje *uobičajenoga značenja* pojma rod. U *Izjavi* ne poistovjećuje pojam rod s homoseksualnošću. Posebnu izjavu daje u odnosu na rod, posebnu u odnosu na homoseksualnost pozivajući se pri tome na različite točke *Platforme za djelovanje*.

4.2. RIMSKA KONFERENCIJA I PEKING 5+

O pojmu rod raspravljalo se i na Rimskoj konferenciji, održanoj radi ratifikacije Međunarodnog kaznenog suda 1998. godine. Pod utjecajem Svete Stolice i nekih islamskih zemalja, na Konferenciji se odredilo da se pojam rod shvaća „u odnosu na dva spola, muški i ženski, unutar društvenoga konteksta“ te da nema „nikakvo značenje iznad toga“.¹⁶⁴ Uključivanjem izraza „unutar društvenog konteksta“ izričitije je istaknuta njegova društvena konstrukcija, dok je izraz „dva spola“ jamčio shvaćanje pojma rod u heteroseksualnom okviru. Takvom se formulacijom htjelo isključiti mogućnost da se uz pojam rod veže i seksualnu orijentaciju, izraz koji se odnosi na prava homoseksualaca.¹⁶⁵

Na konferenciji Peking +5 ključno pitanje bilo je pitanje seksualne orijentacije. Delegati Svete Stolice i nekih islamskih zemalja tvrdili su da se seksualnu orijentaciju ne smije uključiti kao razlog diskriminacije.¹⁶⁶

163 Sveta Stolica poziva se u *Izjavi* na par. 232(f), koji upućuje na tekst u par. 97. U *Platform for Action*, paragraf 232 (f) poziva se na par. 96, u kojemu se doista nalazi izraz „control over their sexuality“. Usp. *isto*; UNITED NATIONS, Report of the Fourth World Conference on Women (17. 10. 1995.), na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/273/01/PDF/N9627301.pdf?OpenElement> (19. 11. 2010.).

164 Rome Statute, Article 7. Navod prema: Louise CHAPPELL, Contesting Women's rights: The Influence of Religious Forces at the United Nations, 27.

165 Usp. *isto*, 26-27.

166 Usp. *isto*. 16-17; Sabina LAUBER, Where to Now? International Women's Rights, u: *Alternative Law Journal*, 26 (2001.) 1, 16-21.

4.3. NOVIJE IZJAVE SVETE STOLICE

I u drugim izjavama Svete Stolice očituje se razlikovanje roda i homoseksualnosti. Kao primjer može se navesti *Izjava delegacije Svete Stolice na šezdeset i trećem zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda o Deklaraciji o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu* (18. prosinca 2008.). Sveta Stolica upozorava da pojmovi seksualna orijentacija i rodni identitet nemaju jasnu i prihvaćenu definiciju u međunarodnom pravu te da bi ti pojmovi, ako bi ih se trebalo uzeti u razmatranje u proglašavanju i implementaciji temeljnih prava, stvorili ozbiljnu dvojbu u zakonu i narušili moć država da započnu i nametnu konvencije ljudskih prava i standarda.¹⁶⁷ Sveta Stolica stoga zaključuje da Deklaracija ne vodi zaštiti od svih oblika nasilja protiv homoseksualnih osoba nego da Deklaracija taj cilj nadilazi i da otvara mogućnost rasta nesigurnosti u zakonu te pobija postojeće norme ljudskih prava.¹⁶⁸

Osnutak “UN Women”, organizacije za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena, predstavnici Svete Stolice pri UN-u pozdravili su kao sukladan katoličkom socijalnom učenju.¹⁶⁹ Pritom je ponovno istaknuto da je za njih uvijek bilo najvažnije da rod treba shvatiti kao nešto “utemeljeno na biološkom spolnom identitetu muškarca i žene”, ali da Katolička crkva nikako ne može prihvatiti tvrdnju lobija koji šire ekstremnu “rodnu ideologiju” da tjelesni spol s kojim se rađamo ne igra nikakvu ulogu. Seksualnost se prema toj ekstremnoj predodžbi gradi tijekom života i svatko smije sa svojim tijelom činiti ono što ga je volja.¹⁷⁰ U odnosu na prethodno analizirane izjave Svete Stolice, u ovoj se prvi put spominje izraz *rodna ideologija*.

Ako Sveta Stolica razlikuje rod i seksualnu orijentaciju, postavlja se pitanje kako je došlo do toga da se u katoličkoj literaturi pojam rod pojavio kao *šifra* za homoseksualnost. Odgovor na to pitanje mogu više pružiti događanja prije i tijekom navedenih konferencija nego analiza službenih izjava Svete Stolice.

167 Usp. Statement of the Holy See Delegation at the 63rd session of the general assembly of the United Nations on the Declaration on human rights, sexual orientation and gender identity (18. 12. 2008.), na: http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2008/documents/rc_seg-st_20081218_statement-sexual-orientation_en.html (10. 7. 2010.).

168 Usp. *isto*.

169 Usp. Angela REDDEMANN, ‘UN Women’: ein neues Organ der Vereinten Nationen zum Schutz der Frau, u: ZENIT, 30. srpnja, 2010., na: <http://www.zenit.org/rssgerman-21183> (15. 12. 2011.).

170 Usp. *isto*.